

PRZEGRAC (81) *vb pf*

e jasne; -grać (3) *GórnDworz, GórnRozm, KmitaSpit, -grać* (1) *ModrzBaz*.

inf przegrać (4). ◇ *fut 1 sg* przegram (1). ◇ *3 sg* przegrą (14). ◇ *1 pl* przegramy (1). ◇ *3 pl* przegrają (2). ◇ *praet 1 sg m -m* przegrął (3). ◇ *2 sg m -ś* przegrął (2). ◇ *3 sg m* przegrął (27). ◇ *3 pl m pers* przegrali (5). *subst* przegrały (1). ◇ *plusq 2 sg m -ś* był przegrął (1). ◇ *3 sg m* był przegrął (2), [przegrął był]. ◇ *con 3 sg m* przegrąłby, by przegrął (8). ◇ *3 pl m pers* by przegrali (1). ◇ *impers praet* przegrało się (1). ◇ *part praet act* przegrąwszy (8).

Sł stp brak, Cn s.v. zakład przegrać, Linde XVII(XVIII) – XVIII w.

1. Zostać pokonanym przez przeciwnika w działaniach toczonych według określonych reguł; *vinci Cn* (74) :

a. *W grze hazardowej* (36) : *vżyway krotochwile z towarzyřtwem, weřel fie řlufźnie/ gri maiącz z nimi/ řzachy/ warczaby, Może y w karty/ ale nie o pieniądźą [!]/ aby potym przegrąwřzy: nie miał fie o czo řmucić FalZioł V 66; Wlédźże potym/ opácie/ iáko grác z biřkupy/ Bo bacząc/ żeć wygránéy vbywáło kupy/ Pokryłéř dudki w gębę/ czyniąć tę pořtáwę Zeř przegrał: lecz z ráchunku miał xiądz inřźą řpráwę. KochFr 100.*

W przeciwstawieniu: »przegrać ... wygrać« (1): *Ani ku iákiéy płacéy áłbo dořyc vczynieniu ten który przegrał [victus JanStat 586]/ temu który wygrał nie bęďdzie powinien SarnStat 707.*

α. *Stracić grając; amittere, perdere JanStat [w tym: co (30) – ile pieniędzy (5)] (33)* : *wye tho řtad yřch Bothi kthore bill przegrall, przedawřchi the liřfy řkunamy wikupill LibMal 1549/150, 1543/75v; teź w tákowej grze kořterney y w inřzych gdy by kto przegrał konie y inřze rzeczy/ Řękoymia áni iřćiec niema być poćiągnion práwem UřtPraw B3; Ia ták w.m. powiádam/ iź kto řkąpy/ ten grác nie pomyřła/ á iefli go kto kiedy ná tho wyciągnie/ thedy hneth máłuczķą rzecz przegrąwřzy przeřtánie GórnDworz M4v; Powiédź mi Iářiu/ coć fye w ów czas dźiáło/ Kiedyř był przegrął [!] táłárów niemáło PudłFr 5; SarnStat 586, 706, 707 [2 r.].*

przegrać do kogo (5): *Item powyedział yřch 9 wyardunkow, ktore za konya omyenyonego wzyall, do wawrzyncza pylyarza wcząpinyv przegrał LibMal 1544/90v; Iablko řrebrne, krzizik zlothi y řthuką řrebra od theřřaka przegrall do Matifka rzeźnyka LibMal 1545/99v, 1550/156v; [Przegrał był Hiřzpan do Hrábie Tęczyńřkiego řummę niemáłą/ ktorey on źáľuiąc/ chćiał go przymuřić žeby mu ią wroćił. PapřHerby 35 (Linde)]. Cf przegrać do kogo w czym; »przegrać pieniądze«.*

przegrać do kogo w czym [= licząc za jaką sumę] (1): *Item wdupyewye dwye řzukny zle vkradł wřtayny kmyeczya yednego řtych yedną przegrał do myczky chłopa wecztherzech grořfy a druga wlyeřřye zořtawyl LibMal 1546/121.*

Z przysłówkiem ilościowym zastępującym dopełnienie bliźsze (1): *By teź nawięcey przegrał/ nic go to nieřmuci/ Ieřcze nad to chłopiętom ořtatek rozrzući. KochSat A4v.*

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): *Wypráwiłem go potym do Dworu: tám miářto Wyřługi, com mu był dał, y com iedno kiedy Pořłał mu: przegrał, przepił, przeřtroił, przeřlarzył, Zbytkámi, wřzeteczeńřtwem záwřze řię paráiąc. CiekPotř 11.*

W połączeniach szeregowych (3): *Cokolwiek Syn przegra áłbo przelichwi/ áłbo řię zádłůży/ tákowych długow oćiec niewinien zá řyná płáćić. UřtPraw B3v; Ořobny to páchołek; nie ládá*

paniątko [!]: Przełotrowawłszy wżyfłtko, przegrawłszy, przepiwłszy; Dopiro chce bydź rządny: dopiro ráchuie *CiekPotr* 34, 11.

Zwrot: »przegrać w karty« [szyk zmienny] (2): DOpiéro chcę piłác żarty/ Przegrawłszy pieniądze w kárty: Ale się y dworłtwo zmiéni/ Kiedy w pytlu hrołzá néni. *KochFr* 12; *CiekPotr* 32.

»w kostki przegrać« (1): A tego nie ráchuiefz cóś w kárty y w kołtki Przegrał: cóś rozdał łzkortom. *CiekPotr* 32.

»przegrać pieniądze (a. [ile] pieniędzy)« [w tym: do kogo (1)] [szyk zmienny] (4): *FalZioł* V 66; Item do Kierzka Radomyczkiego kaczmarza przegrał kopą pyenyedzi *LibMal* 1548/141; *KochFr* 12; [ustawiamy] iż gdj fyn którjkolwiek/ który ma obádwá rodzice żywé y zdrowé/ przegrałby iáką fumnę pieniędzy [si ... ludo amiserit aliquam pecuniae quantitate] *JanStat* 559/ tedy przerzeczonégo graczá rodzice nie będą powinni płáćić temu co wygrał zá śwé łyny ábo łyná. *SarnStat* 706.

»wszy(s)tko przegrać« [szyk zmienny] (6): *RejFig* Bb2v [3 r.]; Włzytko łotr z wieczorá przegrał/ Niewiem by grołz przy łobie miał. *RejZwierc* 236, 236; *CiekPotr* 34.

Szeregi: »przepić, (a, i) przegrać« (4): *LibMal* 1544/87; Iaka będzie miał wymowę Kiedy vłtyłfy łfendzego Czin liczbe zwłodorłtwa łwégo Ano podobno słałował Iedno przepił druge przegrał *RejKup* v6v; Pyta go gołpodarz: A czemużes wđdy thák odárto przyłzedł s tey woyny? á włzak tám wylługuiá? Powiedział drab: Y iaciem był wylłuzył/ ále się iedno przepiło/ drugie się też przegrało. *RejZwierc* 27; Ow też cháłupę przedał y miłá oyczyznę: Záráz y rozum przepił/ y przegrał iściznę. *KlonWor* 68. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»przegrać albo utracić« (1): Sin będąc w mocy oicowłkiey niewydziałony/ iefliby co przegrał álbo vtrácił márnnie/ tedy tá łzkodá ná iego częłć ma być poczytaná *UstPraw* B3.

Przen (2) : á przeto takiemu nalepiey iefł oddalać się od gri/ aby tak piéńędzy y zdrowia z nimi nie przegrał. *FalZioł* V 66.

Zwrot: »restu [= wszystko do ostatka] przegrać« (1): (*marg*) Flus zle s śmierciá grác. (–) A káżdemu się ták zda by miał buiác wiecznie/ A iáko ná trzy tuzy ták każe bełpiecznie. Alić pan restu przegrał alić go iuz niolá/ Bo miałá czterzy krole oná páni s kołá. *RejZwierc* 270.

b. *Na wojnie* (18) : *RejZwierc* 28v; tych tho pyta Cefarz iáko się mu potoczy fortuná kiedy iedzie ná ktorá woynę/ podadzą mu [*prorokowi*] dwa kęfy chleba/ ieden od nieprzyaciół/ á drugi od Cefárzá/ ony obá kęfy włóży łobie ná wierzch głowy/ idzie przez kołciół/ który kęs chleba łpádnie/ tá łtroná przegra *BielKron* 260v; *GórnDworz* Y7v; Niemcy do kupy/ náłzy bitwę łmiele dáli: Ale łpráwy nie było/ nie dżiw że przegrali. *KochProp* 11; [*Katylina*] zebrał wołfko z tákichże iáko y łam/ ná kóniec zwiódl bitwę/ á iáko Bóg chciał przegrał/ y łam ná plácu zołtał *KochWr* 34; [*zmiękczył serce Herkulesowe*] Onégo mężá/ którégó gwałtownéy Mocy żaden mąż/ ni żwiérz nie podołá: Przegrał káždy/ kto z nim ná woynę wołá. *GórnTroas* 50; *KmitaSpit* B4.

przegrać co (3): á s táką ochothá [*białegłowy*] pomagály obrony mężom łwym/ iż nieprzyaciel ze łromothá/ y ze łzkodá przegrawłszy niemáło łzthurmow/ odciágnąc mułiał *GórnDworz* Z5. *Cf Zwrot*.

przegrać z kim (1): Podáli tył Pigmei te [*tj. żurawie*] náłtěpowály/ Tákże ich w one błotne iéżiorá wegnály. A ci w błocie wrzełzczeli prze łwoy vpad łłáby/ Iáko z myłzámí mowne gdy przegrały żáby. *KmitaSpit* C2v.

W przeciwstawieniu: »przegrać ... wygrać« (3): *GórnDworz* li4v; nie idźcie nam o Litwę z Mołkwą/ z którymi walczył król: M. iako chcieli wojnę wiedzieć: nie idźcie o ziemię Pruską z Niemcy/ którzy tak cię właśnie miłują przegrawszy/ iako się lekają wygrawszy. *OrzJan* 100; *CzahTr* H2v.

Zwrot: »bitwy (G sg), bitwę przegrać« [szyk zmienny] (3:2): *RejZwierz* 13; *BibRadz* 2.*Mach* 12 arg; powiedz mi w.m. czy nie robociłoby się to w dobre/ y nalczym którzyby wygrali bitwy/ y onym którzyby iey przegrali? *GórnDworz* li4v; Mniemieli żeby tak wciekał/ iako ono Sigmunt Cesarz y Krol Węgierki/ gdy przegrawszy bitwę z Turki do Constantinopolá pierwej [...] z łtráchu wciekał. *StryjKron* 608 marg; *SkarKazSej* 685b.

Przen (2) : Wzywałem go [Boga] w przygodzie/ á ón w méy ciężkości Vzył nádemną litości. [...] Wielki lud mię był oblęgl: ále prosząc bogá/ Nie wzięła ich áni nogá. Zewsząd mię byli prawie/ zewsząd obęgnáli/ Bóg mi zdarzył/ że przegrali. *KochPs* 177.

a) *W dyspucie* (1) : Ale iesliby więc zczym się pokazać śmieli/ niech się stawią poki ten zjazd trwa. Zezwolili [lege: zezwoli-li] zwierzchność moją kościelną/ proszę z nim o pośpolity plac. *Thefes* moje niech będą Symbolum Apoftolskie/ ktoregom im tu zgwałcenie słufnie zádał. Potym iesli się z tego wyprawią [...] poydą zá tym artykuły/ ktore z nimi w Werificacyey mam záložone/ y prawdą przekonáne. Iesli ia przegram/ niech Lubelski Dekret odnośzę: *alias* oni łami. *PowodPr* 37.

c. *W turnieju lub w pojedynku* (7) : iako gdy dwiemá zacnym ludziom w Moráwie przyšlo do tego/ że się w łzránkach bić mieli: ieden z nich będąc bárzo starym/ miał dáć ná łwe mieyce zastępcę łyná [...]. Ale łyn [...] żadną miarą ná tho zezwolić nie chciał [...]. Przyjaciele krewni widząc onę niestwoře/ y rozumiejąc/ iesli łam stary/ w łzránki wnidzie/ że pewnie przegra: [...] poczęli go [syna] námawiać: áby [...] *GórnDworz* O7; [a miało łiana daway iemu [koniowi] p(...)żnik a bowiem łię on thym haruie/ [...] by trzewa nie záchły/ bo by koń przegrał gdy by gi przemorzył *SprLek* [E3v]].

Przen (6) :

Zwrot: »przegrać zawodu« (1): Przypowieść łtáropolska po łzkodzie polak mądr. IAm też ná tę przypowieść nic nie pomniał zmlodu/ Przecz widzę zem też przegrał dziś bárzo zawodu. *CzahTr* C3v.

a) *Okazać się gorszym w rywalizacji* (5) : Bo tho znajdzie y między mlodemí ludźmi/ iż będzie ieden byłtrzejłszy á łzaleńłszy niż drugi. Ale by się ná kogo łtátecznego przypuścili co komu lepiej przyłtoi/ pewnieby ow motyliczká przegrał co łkacze iako kozieł po płociech. *RejZwierc* 164; *KochEpitCat* 110.

W przeciwstawieniach: »odnieść palmę, plac otrzymać, wygrać ... przegrać« (3): A kto się w thym łemną nie zgadza/ ten niechay czeka takiey dísputáciey/ gdzie żołnierzom będzie wolno wzywać łwego naczynia/ á wczonym przeciwko nim takiež/ wżrzy to ná oko/ iż zelázo wygra/ á kłięgi przegráią. *GórnDworz* G7v; IAm przegrał/ ia miłosci/ tyś plac otrzymałá/ Tyś mię prawie do łimnéy wody iuž dognáłá. *KochFr* 109; O Szełny, ty odniozłeś [errata zmienia: odniołeś] páłmę, A ten przegrał; przemogłá twoiá Komoedia, Y w łporze ze włzyłtkiemí Komoediántami, Wedle rołłádku łędziow, nádewłzyłzkie inne, Ktorzy łą y byli, małz byđz vznány wietłzym *CiekPotr* [55].

d. *W zakładzie* (2) : Słyząc tho ow kthory przegrał [zakład]/ y rozumiejąc po łmiechu/ iż krol wie o włzytkim/ bárzo się łromáć mułiał/ á od tych czáłow czárnokłięstwu dáł pokoy *GórnDworz* T5v.

Zwrot: »zakładu przegrać« = *sponsione vinci Cn (1)*: Owa sie zálózyli y lądzili/ po 30. czerwonych złotych. [...] Tegoż dnia krolowi ten co wygrał/ wżytkę rzecz powiedział. Názaiutrz krol/ vczyńił łobie rzecz o czárnokléstwie z onym dworzáninem/ który zakładu przegrał *GórnDworz T5*.

e. *W losowaniu; przen (1)* :

Zwrot: »[czego] losem przegrać« (1): Kácyrze kościoła y losem przegrali. *PowodPr 54 marg*.

f. *W sądzie (10)* : á zá tym przyjáciele owego więźniá Szláhcicá/ ták się zgotuią/ iż wżyftko będą mieć *testes oculos*, á chłopci wykrętow nie vmieiąc/ á profto iáko wiedzą powiedáiąc/ záwždy przegráią/ y iefcze przypłácić mułzą *GórnRozm H; ActReg 72*.

przegrac czym (1): SarnStat 1285 cf Przysłowie.

W przeciwstawieniu: »wygrać ... przegrać« (2): Lácnyć też ieft y ten ráchunek/ ktorego łtároftowie náłzi vżywáią: gdy wedle wyroku połyłáią tego co práwo wygrał/ do máiętności tego który práwo przegrał [*iure victi*]/ ná w więzowánie *ModrzBaz 120v; SarnStat 1285*.

Przysłowie: Ale gdy pozywáią ku incriptiiéy, tedy nie dáią Dilátiiéy *Ad Munimenta*, iedno *ad Quietationem*. *Alias* iefli nie dowiedzie, tedy wedle przypowieści. Czym kto chce wygrać łprawę, tym przegra naprędzény. *SarnStat 1285*.

Zwroty: »prawo przegrać« = *causa cadere, condemnari Modrz (3)*: A iefliżeby się tráfiło możnemu práwo przegrać/ tedy y łędziem y łtronie odpowiada/ y niebezpieczeńftwem grozi. *ModrzBaz 94v, 94v, 120v*.

»u sądu, na sądzie przegrać« (1:1): Gdyż owszem to lepiej przystáło, aby IchM jeśli w sprawach swych nie wátpią, innym je dáć raczej obaczyć, wedle słowa bożego osędzić dopuścili, anzi sami tylko et actores et iudices zostawać, boby snadnie każdy u takowego sądu przegrał *Diar 87*; Słyżáłem iednego zacnego człowieká/ á łádow dobrze świadomego/ gdy powiedáł/ iż miedzy możnemi á podłego łtanu ludźmi/ żaden táki łád od dawnego czáfu niebył/ ná ktoremby možny chocia winny/ práwo przegrał [*in quo [sc. iudicio] potens quamvis nocens condemnaretur*] *ModrzBaz 94v*.

Przen (3) :

a) *Stracić na koszta związane z prowadzeniem sprawy [co] (2)* : Tám ná Trybunale iefli nie łtanie on pozwány/ to go zmyią/ á iefli łtanie/ to zá niem nie winnem łkażą: ále to wniwecz/ co vtrácił/ bo o łzkody tákie/ wálże práwo pozywáć nie káże. (–) Azaz máło wygrał tęń/ że go niewinnem náleżiono? (–) Ale przegrał vtráty/ ktorych był przegráć nie powinien *GórnRozm Iv*.

b) *O sądzie bożym [na czym] (1)* : Nie wchodź zemną Pánie w práwo y łád/ bo káždy ná tym przegra. *SkarKaz 3a*.

2. *Doznać niepowodzenia, porażki, klęski (7)* : Smiálemu wżzędý rowno: á o wolność miłá Godzi łye oprzéd by więc y ołtátnią siłá: Nie przegra/ kto frymárczy ná łlawę żywotem: Azaby go lepiéy dáł w ćieniu darmo potem? *KochPieś 51*.

przegrac czym (4): (nagł) Czym ten Pháryzeufz przegrał. (–) NAprzod/ nie ty^m przegrał iż dobre vczynki czynił *SkarKaz 349-350a, 350a marg. Cf przegrac czym u kogo*.

przegrac czym u kogo (1): Przypátrzymyź się: czym ten ták święty v ludzi/ v Páná Bogá przegrał: á czym ten ták grzełzny wygrał/ y do łálki Bożey y vłpráwiedliwienia/ tego co pierwey wyłzedł/ vbieżał. *SkarKaz 347b*.

przegrać na czym (2): Ná niłkim o łobie rozumieniu nikt nie przegra. [...] gdy máłe to źiárno [Saul] miał w łercu/ máłe o łobie rozumienie/ Bog go wyniołł y vczynił go wielkim drzewem nád inne wyższym. *SkarKaz* 83b, 83b *margin*.

W przeciwstawieniu: »przegrać ... wygrać« (1): *SkarKaz* 347b *cf* *przegrać* *czym u kogo*.

Synonimy: 1., 2. *stracić, utracić*.

Formacje współrdzenne cf GRAC.

Cf **PRZEGRANIE, PRZEGRANY**

MP